

Louis Paul Boon

Abel Gholaerts

Verzameld werk [deel 2]

Teksteditie en nawoord

Kris Humbeeck (*wetenschappelijke leiding*)

Britt Kennis (*coördinatie*)

Ernst Bruinsma

Anne Marie Musschoot

Matthijs de Ridder

Yves T'Sjoen

Uitgeverij De Arbeiderspers · Amsterdam · Antwerpen

De uitgave van het *Verzameld werk* van Louis Paul Boon komt mede tot stand met de steun van de Vlaamse minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel, de Provincie Oost-Vlaanderen, het Vlaams Fonds voor de Letteren en de Universiteit Antwerpen. Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een productiesubsidie van het Vlaams Fonds voor de Letteren.

Copyright © 1944 erven Louis Paul Boon, Erembodegem
Copyright teksteditie en verantwoording © 2008 L. P. Boon-
documentatiecentrum (Universiteit Antwerpen/ISLN) en Vakgroep
Nederlandse Literatuur en Algemene Literatuurwetenschap
(Universiteit Gent)
Copyright nawoord © 2008 L. P. Boon-documentatiecentrum
(Universiteit Antwerpen/ISLN)
Omslagontwerp Gholaerts, p. 371 © erven Louis Paul Boon, Erembodegem.
Collectie AMVC-Letterenhuis, Antwerpen

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere
wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV
Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.
*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint,
microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De
Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslag: Steven van der Gaauw
Zelfportret achterplat © erven Louis Paul Boon, Erembodegem.
Collectie Jeroen Brouwers

ISBN 978 90 295 6642 1 / NUR 301
www.arbeiderspers.nl

Inhoud

Abel Gholaerts 7

Nawoord 373

Tekstverantwoording 410

Bibliografie 416

Noten 418

I Paddenhoek

Het leven is geen boek. Nergens begint het. Het is hier en daar en ginder, en alles gebeurt tegelijk. Een boek is anders. Dit boek begint in het huis der Van Geemen waar het altijd stil is, waar het riekt naar papier en inkt. Een kleine drukkerij, een onooglijke boekwinkel, een papeterie in den omtrek van een school, iets anders kan nooit in hun beschimmelde gedachten opkomen. Zij hebben allen dezelfde smalle polsen, hetzelfde sluike haar, den sloffenden gang, en de schuwe, ietwat droomerige oogen. Het volk uit de stad, het volk dat wreed is in zijn woorden, noemt hen: de bleekschijters.

'Van Geem en Zonen, papeterie' ligt in een van die doode straten lijk ge er in de grootstad hebben kunt, waar geen mensch passeert, waar er gras groeit tusschen de straatsteenen en de musschen onophoudend kwetteren. Hoe is het mogelijk, terwijl ge twee straten verder geen onbedachten stap kunt zetten of ge zijt uw leven kwijt. De Van Geemen verkiezen de stilte. Niet omdat die hun lief is. In werkelijkheid hongeren zij ergens diep in hun wezelhart naar den daver van het leven, maar ze zijn er bang voor.

Als het goed weer is, als er een zachte avondstemming over de stad hangt, gaan zij wandelen doorheen stille straten. Als het regent blijven ze thuis. Ze zitten dan in den killen winkel en kijken door de natte ruit naar de even natte straat.

Eduard Van Geem trouwt met een meisje dat hem waardig is, of schijnt. Want het is zoo moeilijk om voortdurend het wezen van den schijn te onderscheiden. Een van die meisjes waar ge niet veel over zeggen kunt, die benauwd zijn als ze een woord moeten uitspreken, die nooit iemand in de oogen durven kijken, maar met een stil en raadselachtig glimlachje naar den grond staren. Doch die veel, veel denken achter hun schuwe neergeslagen oogen.

Zij heet Adèle. Adèle en Eduard wonen boven bij zijn ouders in. Zij droomen er van een boekwinkel te openen ergens in een

drukkere straat. Wij zullen er romans verkoopen, zegt Eduard. Wij zullen er menschen zien, zegt Adèle. Dan gaan ze slapen. Ze gren- delen hun kamerdeur. Het is Zomer en lang klaar.

Vincent Van Geem, de broer van Eduard, is leeraar aan het college. De jongens kennen hem veel te goed. Hij komt ginder uit dien pa- pierwinkel. Ze lachen achter zijn rug en noemen hem: de bleek- schijter. Hij groet de jongens stil en beleefd, sluit zich op in zijn kleine kamer waar de reuk hangt van boeken, van papier en inkt. Reuk die hem lief is. Het raam staat open en de bladen van zijn boek ritselen in den stillen wind. In den tuin hangt een geur van natte bloemen. Trage wolken zeilen ginder heel hoog. Doch hij ziet het niet. Hij werpt zich op de dorre zinnen, op de nietszeggende woorden die de kwellende geheimen omtrent God, den dood en het leven hiernamaals, verbergen. En als hij zijn rug recht, kraakt die van het veel te lang voorover hangen. Zijn hoofd is barstens zwaar. Hij kijkt verwonderd rond naar de witte muren. Ach, staan die daar ook nog? Als de anderen over Vincent spreken ligt er een grond van ergernis in hun woorden. Wij begrijpen hem niet, zeg- gen ze. Hij is te stil, te eigenwijs, hij is gesloten en duister als een bosch. En omdat hij niet is gelijk zij, veronderstellen ze van hem dingen die niemand eigenlijk durft uitspreken. Zij zeggen ook dat hij niet uit het hout gesneden is waarvan men priesters maakt. Zij leggen hem listen en lagen met een sluwe, boosaardige bedoeling. Zij doen lijk kinderen die een bedriegersput maken.

De eene vertelt dit en de andere dat. En deze losse geruchten die op geen enkel feit steunen maken juist de zaak prikkelend en ge- heimzinnig. Het schijnt dat de jonge leeraar Van Geem een fantast is, een despoot, een geslachtsmaniak, een geestelijk ontredde. Iets van dat alles, of alles samen. Vincent zelf weet van niets. Hij hangt gebogen over zijn boeken en weegt de waarden van het le- ven op zijn vlakke hand. Hij sloft kalm en al peinzend door de gan- gen. Hij ligt in de angstige, in de droeve uren van den nacht lang bij lang op zijn knieën. En met gesloten oogen: God, God... Hij sluit zich op in zijn kamer en leest, leest. Als hij weer een bladzijde om- slaat vindt hij de foto eener naakte vrouw. Hoe die daar gekomen is weet hij niet. De foto bekijkend heeft hij angst om zijne gepeinzen:

hij denkt dat de vrouw mooi is. De vrouw, de man, het kind. Het leven en de dood. Het is alles mooi. Het voert alles naar Hem terug. Hij slaat bedaard de bladzijde om en leest verder.

De vertelsels hoopen zich op. Men stelt een onderzoek in en haalt boeken uit zijn kamer, die, onder ons gezegd, toch geen lektuur zijn voor een priester. Het uur dat Vincent, voor den eersten keer in zijn leven, den onwil en den boozen aard der menschen ontdekt, is een wreed uur. Hij vergeet dat hij een Van Geem is, vergeet alles en alles, en geeft een jongen student een lap. De jongen valt. Het ongeluk, God of het noodlot, wil dat hij met het hoofd tegen een scherp kant aanvliegt. Vincent staart bedremmeld naar het dunne straaltje bloed. Eigenlijk zou hij naar den jongen willen toevliegen en het bloed stelpen. Willen schreeuwen dat hij het zoo niet gemeend heeft. Dat hij slechts een eenzaam mensch is, een terneergeslagene, een verafschuwde. Dat hij iedereen liefheeft en slechts het goede wil. Het goede. Het schoone. Het ware. Doch hij zegt niets. Hij kijkt met opengesperde oogen en wild kloppend hart. En dat men hem nu, in het voorbijgaan, doordringend aankijkt; dat men hem achternaziet, maakt hem moe en laf.

Hij is in den bedriegersput gevallen, haha. En den zelfden dag vindt men de foto. Hij voelt zich gek worden van eenzaamheid, en soms biggelt er al stappende een traan over zijn wang. Op zijn schrijftafel ligt een brief. Het is zijn benoeming tot onderpastoor in een plaatsken waar ons Heer nog nooit gepasseerd is. Ergens op het veld tusschen wind en modder. Niemand weet juist waar. In het herderlijk schrijven wordt het genoemd: Paddenhoek.

Vincent Van Geem gaat de stad door en komt in de stille straat waar het gras tusschen de steenen groeit. Het is noen en de Van Geemen zitten aan tafel. Als hij toevallig den kant van Adèle uitkijkt slaat ze de oogen neer. Aarzelend lepelt zij haar teljoor soep uit. Haar hand beeft licht. Zij morst. En als hij haar de volgende dagen in de stilte van het huis ontmoet, trekt zij zich schuchter terug. Zij klemt de handen aan haar kleed. Hij ziet dat het geen schuchterheid is. Het is angst. Doch hij denkt er niet verder over na. In gedachten is hij steeds bezig met de scherven op te rapen van zijn omvergestamp-ten droom.

Als hij op de kar klimt die hem naar het verre Paddenhoek moet voeren, staan de Van Geemen in de deur. Eduard roept dat hij hem eens zal komen opzoeken. We zullen samen komen, Adèle en ik. Adèle kijkt voor den eersten keer Vincent zeer diep in de oogen. Zijn moeder wil hem nog eenmaal kussen, alsof zij hem nooit, nooit meer zal terugzien. Doch er komt juist een jongen den winkel in. Een klant. Wat belijft u? Merci. En als de jongen weg is, is Vincent ook weg, ginder op de kar, naar nergens, naar Paddenhoek.

Ze ratelen over een kleine hobbelige kassei en zien geen mensch. Alleen een boerenmeisje dat ze voorbij rijden. Het meisje vraagt of ze mee mag. Ze moet heel hoog haar voet heffen om op de kar te geraken. De voerman kijkt er naar. Ze gaat neven Vincent zitten die zich nog smaller maakt dan hij reeds is. Ik moet naar Paddenhoek, zegt ze. Ze heeft een heel fijne stem, als een geitenbelleken in den valavond. Het meisje ziet hoe Vincent recht voor zich uit staart, haar misschien vergeten is, en over vele dingen zit te tobben. Ik heet Anna, ik woon op Paddenhoek. Anna en Vincent kijken elkander aan, en slaan allebei gelijktijdig hun oogen neer. De avond valt langzaam. Ook wordt het koeler, en het meisje schuift ongemerkt dichtër naar Vincent toe. Zij rilt. Hij voelt de warmte van haar lichaam dwars door zijn soutane dringen. Het ontroert hem en een vage onrust knaagt ergens. Anna vertelt wat over Paddenhoek. Zij hapert soms, zwijgt ineens, en begint weer ergens anders over. Dat Paddenhoek jaren zonder pastoor geweest is. Ze trouwden allen onder elkander en het werd op den duur één groote familie, met allemaal dezelfde ondeugden. Het schijnt dat ze zelfs in staat waren hun dooden zelf te begraven. Ze sprenkelden er rap wat wijwater over, smeten de kist vol aarde, en de doode was vergeten. Weeral een die geleefd had en gestorven was, niemand weet waarvoor.

Vincent kijkt het meisje aan, eigenlijk is ze nog niet veel meer dan een kind, en luistert verwonderd naar die woorden. Hij is er verbaasd over dat een vrouw net denkt als een ander mensch. Dat de gedachten van dit meisje evengoed de zijne konden zijn. Ongemerkt is het beginnen te regenen, en Vincent in zijn lichte soutane, gaat seffens doordrongen worden van nat. Kruip toch ook onder

mijn doek, zegt Anna, ge zult heelemaal nat worden. Daar zitten ze dan beiden als in een kapelleken, als in een heel klein huis, voor hen alleen. Ze zwijgen en kijken naar het donkere natte land. Gestadig slaat er een franje van Anna's doek in den mond van Vincent. Anna lacht. Hij hoort in gedachten het kloksken van de Sint-Silvesterkerk in den avond. Hij ziet terug beelden uit zijn eenzame, eenzame jeugd. En plots grijpt hij haar hand. De koelheid van haar vingers slaat dwarsdoor zijn ziel, zij kijkt hem aan in het duister, en is precies een heel klein, bang meisje. Niet lang daarna zegt ze: we zijn er.

Het is zoo pikdonker dat men geen hand voor oogen ziet. Nergens brandt een licht, nergens is een mensch. Anna wijst hem de pastorij. Hij strompelt door modder en hoort water opspatten. En met de duisternis bemerkt hij niet eens de enkele papieren bloemen die ter verwelkoming hier of daar aan een deur hangen. Heel zeker zijn ze kletsnat en hangen ze daar, slap en onooglijk, neer.

De pastoor begroet Vincent met lompe boersche woorden. Hij is een ruw man, een geboren vechter, die eigenlijk meer thuis hoort in een foorbarak, in een worsteltent. Hij vecht tegen alles, tegen de menschen van Paddenhoek, tegen het duistere onafwendbare lot dat hem hierheen geschopt heeft, tegen zijn menschelijke driften, zijn grootheid en zijn zwakheid. Hij vecht, doch verliest, want ondanks zijn struisch lijf, zijn ruwe taal en zijn verweerden granieten kop, heeft hij een heel klein hart. Hij is een bruut en een kind, en drinkt jenever lijk iedereen op Paddenhoek. De mannen van Paddenhoek drinken en vloeken en meten hun brute domme kracht. Het vrouwvolk zingt met heesche stemmen liederen van weemoed, van dood en vergankelijkheid, van teloorgegane liefde.

Seffens vraagt de pastoor naar nieuws uit de stad, nieuws uit die en die straat, want hij kent alle straten, alle hoeken, ieder plein. Hij kent de rommelmarkten, de hangars en theateruitgangen. Hij kent de stinkende verdachte armoe-wijken. Doch het beeld dat hij van de stad te voorschijn roept is een beeld van voor jaren. Het is ook nutteloos dat Vincent hem daar aan herinnert. Hij brengt zijn boeken binnen en zet ze op een plank in het duistere gat van den haard. De pastoor kijkt voor zich heen en is met zijn gedachten uren ver, ergens in de grootstad. Ergens aan de haven. Hij zucht en

kijkt eindelijk Vincent aan. Ze gaan de oude eiken trap op. Vincent krijgt twee kleine kamers die hol klinken. In het bed hoort hij nog den regen over het zwarte land striemen. Hij bepeinst dat hij hier nu oud zal worden en dood gaan. Dat de wereld zal verder draaien zonder hem, zonder hem ooit te hebben gekend. Een onderpastoor op een dorp dat godweetwaar moet liggen.

Stilaan ziet hij den grijzen morgen binnen kruipen. Het regent nog altijd. In de schemering ziet hij wat lage huizen staan, met fruitboomkens die tegen hun goesting krom uit den grond zijn gekropen. Hij trommelt met de vingers op de houten vensterplank. Zij is rot en doorweekt, heel zeker regent het langs hier dóór. God, God, hier moet hij nu leven en sterven, en zijn droom vergeten. Doch ik zal werken, zegt hij. Ik zal me een studeerkamer inrichten. Dat ze mij in een vergeten hoek van de wereld hebben gestampt, goed, goed. Dat is het juist wat ik hebben moet. Hier kan ik ongestoord werken en peinzen. Heele grijze troosteloze regendagen, heele diepe donkere nachten waarin de gedachten over dood en eeuwigheid van zelf komen.

Naast de pastorij ziet hij een klein laag huis. Er staan drie vier ontbladerde fruitboomen die hun natte takken omhoog steken, lijk een mensch in een vertwijfelend gebed. Uit het huis komt een meisje met een doek over het hoofd. Ze kijkt omhoog en ziet Vincent staan. Het is Anna. Ze loopt over den beslijkten binnenweg, blijft staan en kijkt weer omhoog. Ze zegt niets. Niets. Hij aan het raam vergeet zijn groote droomen, zijn leed en pijn. Hij denkt aan het belleken in haar keel, aan haar koele vingers. Hij knikt en glimlacht. Ach, een vaag onbedacht glimlachje maar, een lachje van niemendal. Maar toch...

Het kerksken steekt weg achter twee drie lage huizen met boomen rondom. Het eerste is een winkel, een kleine onooglijke winkel met gewone ramen waarachter wat snoepgoed ligt, pakjes cichorei en een groote mosterdpot met een vuilen lepel er in. Wed. Gholaeerts staat er op het venster. Vincent zakt tot over de enkels in de modder. Hij ziet me daar wat staan, een hoopken brokkelige steenen met mos tusschen de voegen, gebroken ramen, een ka-potten dorpel, en wat scheefgezakte kruisen onder veel onkruid.

Het grijpt hem aan, het maakt hem ineens weer zoo hopeloos laf en moe. Die treurige leegte is daar weer in zijn hart. Binnen in het kerkje werpt hij zich neer vóór een een-armigen onsheer. Het is net of hij daar zichzelf ziet hangen, met de magere kin, het sluike blonde haar en de bloedende wonden. Vincent repareert den kruis-lievenheer, slaat de gebroken en gescheurde stukken glas uit de ramen en neemt de maat voor nieuwe. Hij staat op zijn werk te zien en peinst dat hij nu ook de muren eens witten moet. Hij vergeet dat het noen is en hij eten moet. Er ligt een bos op zijn bleek, smal gezicht. Na den noen komt Anna hem helpen. Zij verzetten stoelen en gieten water, water, water. Ze zetten alles terug op zijn plaats. Er hangt een weldadige moeheid over hen. Het is zoo goed te werken en te zwoegen. Dat eindelooze land maakt iemand angstig. De wolken die er overdrijven, immeraan, het is zoo benauwend. De dagen die heengaan, en de boomen die sidderen in den wind, schreien in den regen, en hun doode takken omhoog steken, het herinnert te veel aan dood en eeuwigheid, aan treurnis en oneindigheid. Het maakt uw gedachten te somber. Het doet Anna de menschen van achter een venster gadeslaan: waar gaat die heen? Wat peinst hij, peinst hij nu hetzelfde als ik? Of peinst hij alleen maar dat hij vandaag weer honderd frank heeft verdiend, dat de zonde plezierig is, de dood niet bestaat en God niets weet?

Vincent gaat voor het kruis op de knieën liggen, met het hoofd naar den grond gebogen. Anna die op een stoel zit kijkt naar hem. Zij ziet zijn lippen roeren, doch wat hij zegt tegen Hem die daar hangt, kan zij niet verstaan. Het tocht door de gaten der ramen, het water op den vloer droogt heel moeilijk op. Ze rilt, al biddende. En al biddende peinst ze: ik heb precies koorts, ik zal zeker terug ziek worden. En kijkende naar Vincent denkt ze dat hij veel moet geleden hebben, dat hij iets moet tegengekomen zijn dat hem naar hier heeft gejaagd. Hij ziet er zoo poover uit, zoo arm. Zijn soutane is niet van de wolligste. Het is er een die gauw kaal en versleten zal zijn.

Dan gaan ze buiten, en staan ze op den gescheurden dorpel naar de scheeve en verrotte kruisen te kijken. De weduwe Gholaerts staat in de deur van haar winkel. Zij is mager en oud. Zij draagt een bril en heeft grijze haren. Zij heeft veel kinderen grootgebracht en

veel leed gekend. Nu staat ze in haar deur en ziet ze den nieuwen onderpastoor voor den eersten keer. Goedendag, meneer de onderpastoor, zegt ze. Hij langt den hoed af en zet dien weer op. Er passeert nog iemand. Een boerenvrouw met een struisch lijf en een hard gezicht. Ze kijkt doordringend den jongen onderpastoor aan, ze kijkt naar hem en Anna met een nietszeggenden blik. En lijkt het zijn gewoonte is, omdat iedereen toch een pastoor groet, grijpt hij weer naar zijn hoed. De lange sluike haren vallen over zijn voorhoofd. Goedendag, zegt hij naar aloude traditie. De vrouw gaat verder en zegt niets. Ze weet heel zeker niet hoe erg ge iemand zeer doet die u groet en geen wedergroet krijgt. En toch iemand lijkt Vincent. Doch hij gebaart alsof het hem niets doet. Hij kijkt naar de grijze regenlucht en zegt: het is iets voor heel den dag. Anna ziet wel wat hem pijn doet. Het is er eene van de Lindekens, zegt ze, en die komen niet naar de kerk. Ze wil iets zeggen dat hem troosten kan, iets wat zijn gelaat naar het hare zal doen wenden, zoodat zij die grijze schoone oogen zal zien. Ze peinst en peinst. En ze vindt niets. Buiten dat hij veel te zwak is om hier op Paddenhoek te zijn. Het is hier zijn plaats niet, dat kan een blinde zien.

Zooiets zegt ze tegen haar vader. Een blinde kan het zien, hij moet wat uitgestoken hebben, want hij is veel te zwak om hier pastoor te zijn. In zoo een land. Dat zegt ze twee drie keer: in zoo een land. Haar vader zit met een boek op de knieën. Hij knikt. In zoo een land, herhaalt hij. Hij vraagt zich af wat zoo iemand dan zou mogen misdaan hebben. En boeken dat hij heeft, zegt hij. Ja, maar die moet gij niet beginnen te lezen, zegt Anna, ge zult u nog zot lezen, kap liever wat stoofhout.

Vincent en de pastoor zitten in de keuken van de pastorij. Het is avond. Zij eten aardappelen in de schil. Ja, zegt de pastoor in de stilte, alsof hij langen tijd tegen zich zelf geredeneerd heeft en nu zijn gedachten luidop uitspreekt. Ja, dat meisje van hierneven bijvoorbeeld, Theo Kindermans zijn Anna, die is zoo stil, die zit u uren aan een stuk aan te gapen. En ge weet nooit wat ze over u denkt. Weet gij ooit wat de menschen werkelijk peinzen, Vincent? Het is de eerste keer dat hij den onderpastoor zijn naam noemt. Er hangt rond den mond van Vincent een glimlach, zonder dat hij het zelf weet. Ik luister soms naar dat fijn rinkelend belleken in haar

keel, antwoordt hij, het doet me denken aan kleine tuintjes in de grootstad, aan oude stille straten waar menschen leven en sterven die ik nooit gekend heb. De pastoor knikt en doopt een aardappel in het panneken met saus. En zonder Vincent aan te kijken: juist, dat is het, er zijn dingen die wij niet goed zeggen kunnen. Maar die u soms doen denken: ik zal hier nog eens wegloopen en nooit meer terugkomen. En wat zal men dan zeggen? Die oude pastoor van Paddenhoek, weet ge nog, die hier in den tijd weggeloopt is... Zooiets zou ik soms durven denken. En als Anna me dan aankijkt, aankijkt en niets zegt, dan vraag ik me met angst af: raadt ze nu mijn gedachten? Maar ik geloof het niet. De eene mensch weet nooit wat de andere peinst. Hij kijkt ineens op naar Vincent. Hij ziet een effen bleek gelaat met een sliert blond haar over het voorhoofd, en een vreemden zachten glimlach rond den mond. Anna is altijd ziek geweest, vervolgt hij. Daardoor is ze zoo broos en doorschijnend. Ik zou haar niet te veel vermoeien met in die kerk te schuren en zoo. En daarbij, naar Theo Kindermans het mij vertelde, moet het haar zelfs nog niet gaan lijken dat bij vrouwen gewoonte is. Zij is er te zwak voor.

Ik dacht dat ze eigenlijk nog een kind was, zegt Vincent. Ja, op die manier, zegt de pastoor, op die manier...

*
* * *

Het is al meer dan dertig jaar dat de weduwe Gholaerts haar winkelken openhoudt, en ze is nog altijd even verbaasd, als den eersten dag, wanneer haar belleken gaat. Nog altijd even verbaasd als toen de eerste klant van haar leven binnenstapte die een paksken tabak vroeg. Ze keek dien mensch verdwaasd en verlegen aan. Ze wist niet waar ze stond van alteratie en gaf hem een paksken snuif. Ze keek naar de centen in haar handpalm en schreide van ontroering. Er kwamen dagen dat ze veel verkocht, dagen dat ze weinig verkocht, en weken dat ze niets verkocht. En dat men tot overmaat van ramp haar bedroog. Er kwam eens een reiziger, die haar twaalf doosjes kinderopoeder opsolferde. Twaalf dooskens, meneer, wanneer zal ik dat verkocht hebben? Maar ze dierf niet weigeren. En twee weken nadien stopt er op het kasseiken een camion. Heel Pad-

denhoek staat overhoop. En ze dragen bij Gholaerts twaalf groote pakken binnen. In ieder pak zitten twaalf keeren twaalf doozen kinderpoeder. Aan drie frank het stuk maakt dat zeventuizend tweehonderd en twee en zeventig frank plus den taxe. Reken uit. En de weduwe Gholaerts die dan nog geen weduwe was, maar een wanhopig vechtende vrouw midden een huishouden klein volk, had nog nooit zeventuizend frank bij elkaar gezien. Oei, oei meeneer, dat is een abuus, ik heb maar twaalf dooskens besteld aan drie frank, dat is zes en dertig frank. Neen neen mensch, de faktuur kan niet liegen, ge hebt de commande zelf onderteekend. Wat de waarheid is, alleen heeft die bedrieger van een reiziger de twaalf onnoozele dooskens veranderd in twaalf groote doozen. De Gholaerts moeten betalen. De Gholaerts kunnen niet betalen. Ik ga nog liever den bak in, zegt Gholaerts de vader. Hij gaat er in. Hij blijft er in. De jaarkens gaan voorbij. Het is vreemd hoe wreed rap de jaarkens voorbij gaan.

De kinderen worden groot, bestelen iedereen, en hun eigen moeder het meest van al. Ze verkoopt voor vijf frank. Die vijf frank is weg. Het schuifken is leeg. Het lag hier nochtans, waar heb ik dat toch gedaan?

En dan komt er nieuws van Gholaerts, den oude, den vader. Een brief uit het gevang dat hij dood is.

De weduwe Gholaerts bidt veel, zeer veel. Wat heeft een mensch hier anders op aarde voor troost? Ze bidt en bidt voor de ziel van Gholaerts zaliger die gestorven is door een stommiteit van haar, door een bedriegerij die ten onrechte met haar winkelken gebeurd is. Ze bidt voor den oudsten zoon die op een goeien dag weg is, niemand weet waarheen. Juist als hij zou beginnen wat geld binnen te brengen. Ze bidt opdat hij gaaf en gezond zou mogen terugkeeren lijk de verloren zoon. Een tijd later bidt ze voor een meiske dat weg is. Zestien jaar en meegetrokken met den een of den ander. De weduwe Gholaerts wordt oud, hoort niet goed meer, ziet niet goed meer, en ze bidt niet meer voor die en die. Dat iedereen zijn plan trekt. Ze bidt nog slechts voor zich zelf en voor den laatste van het nest die gebleven is: Germain Gholaerts, een manke.

Germain blijft en leert voor kleermaker. Hij zit in de keuken, op een plank over schragen en maakt daar de broeken voor Padden-

hoek, broeken met een groot achterste en pijpen die heel smal zijn van onder, soldatenbroeken.

Als het belleken gaat in den winkel is de weduwe nog altijd even ongerust en opgewonden als den eersten dag: wat zal het nu zijn, wie gaat haar nu bestelen, een ongevraagde commande van zeven duizend frank op den hals schuiven, haar ruineeren, radbraken en dooddoen? Of alleen maar een paksken tabak koopen met valsch geld, met een frank van binst den oorlog die niet meer gaat. Ze komt in het winkelken en achter haar, achter het gordijntje, komt Germain loeren.

Hij draagt een bril met dikke glazen. Hij kijkt naar u en ge ziet geen oogen, ge ziet alleen maar dik glas dat flonkert. En hoe kunt ge zeggen welk een mensch ge voor u hebt, als ge zijn oogen niet ziet? Zijn ééne been is normaal, hij staat voor de menschen lijk ieder ander mensch. Het andere is een onooglijk misgroeid been dat hij er achter wegsteekt. Hij spreekt heel vriendelijk en beleefd. Heel onderdanig lijk iedereen die in een winkel geboren is. Hij keert zich om en gaat verder. Het andere been, het onooglijke, komt op den grond en het is precies of hij in het niet zinkt, of hij heelemaal verdwijnt, hulpeloos en ellendig. Maar hij heeft daar geen leed onder, hij is zoo geboren, hij kan zich niet voorstellen hoe het anders zou zijn. En dus blijft hij vriendelijk en beleefd. Denkt ge toch, want die bril, die flonkert in het licht, effen en nietszeggend is in de schaduw, die bril verbergt zijn oogen, zijn ziel.

Niet dat hij zoo heel graag kleermaker wordt. Het is een gek die iets gaarne wil worden. Neen, maar het is het beste voor hem, zegt de weduwe, zeggen de schaarsche klanten. En ik zal bij u komen, ge zult mijn man zijn broeken mogen maken. Zoo zit Germain op twee schragen, vol eindkens draad en pluk. Nochtans is er binnen in hem een andere wereld. Een tragische, een demonische wereld, een heelal van boosaardige en duistere machten die worstelen tegen de goede. De goede winnen steeds. En in zijn vrije uren is hij geen kleermaker, dan is hij romancier, romanschrijver. Het goede en het kwade is in fabelachtige gevechten verstrikt. Maar het goede overwint op de laatste bladzijde. Alles komt goed uit, iedereen is kontent en gelukkig, niemand is mank, niemand moet broeken maken voor een ander. En zoo, binst hij zijn werk gaat afleveren

dat in een zwart laken gewikkeld is en over zijn arm hangt, al hinkende, schrijft hij romans in zijn gedachten. Hij zit 's avonds bij de stoof, met zijn nietszeggenden bril kijkend naar gelijk wat. Hij schrijft romans maar zet nooit een regel op papier. Hij moet zijn eerste woord nog altijd neerpennen.

Zijn eerste liefde was Anna Kindermans. Dag Annaken, zegt hij met zijn vriendelijke, beleefde meisjesstem. Dag Germain. Zijn bril flonkert. Zijn ééne been steekt weg achter zijn ander. Hij is normaal en gezond. Hij is gelukkig. En Annaken wordt ziek, weeral eens. Hij vraagt aan Theo Kindermans of hij Anna mag bezoeken. Ze ligt daar in het bed. Hij past haar op, gezegd lijk het is, zooals niemand anders het zou doen. Het is aan hem te danken, aan zijn hondentoeewijding, dat ze het er doorhaalt. Ze bedankt hem en hij valt op de knieën. Hij zweert haar eeuwige liefde. Liefde? Germain, Germain, wat peinst ge nu, ik ben nog een kind, ik zal nooit met iemand trouwen. Nooit met iemand, zegt Annaken. En binst kijkt ze naar zijn been. Ze kan er niet aan doen, het is onbewust. En hij ziet het. Hij schreit niet, hij slaat zijn kop niet tegen den muur. Zijn gezicht staat onbewogen, zijn bril is mat. Hij gaat heen en schrijft een brief dat hij zich zelfmoorden gaat. Hij post dien in een ander dorp en keert terug naar huis. Annaken leest den brief, haar hart snokt omhoog en omlaag. Ze valt direkt terug ziek. De dagen gaan voorbij en ze hoort van geen schrikkelijke malheuren. Is er geen nieuws, zegt ze tegen haar vader. Nieuws? Ik weet niet, wat nieuws zou er zijn? Germain passeert op het kasseiken, lijk altijd. Hij beziet Theo Kindermans niet. Hij kijkt niet naar het raam waarachter Annaken zit en de menschen gadeslaat, zich afvraagt: waar gaat die heen, wat doet hij, wat peinst hij?

Germain gaat voorbij en stapt de Lindekens binnen. Daar is fel vrouwvolk, maar er is ook ruw mansvolk. Ze gaan naar kerk noch kluis. Ze lachen om iedereen. En ze lachen ook om Germain. Germain is vriendelijk en beleefd. Hij toont dat het hem niets geeft dat hij mank is, en hij slaat op een gekke manier het ongelukkige been. Hij lacht en zijn hart bloedt. Hij ziet een der felle dochters geern, hun Elza. Maar op een andere manier dan hij Annaken geern zag, of ziet. Zijn hart, zijn ziel ziet Annaken geern, zijn bloed ziet Elza geern. Hij valt op een keer dat hij met Elza alleen is op de knieën

en zweert haar eeuwige trouw. Elza lacht. Ze vertelt het aan de anderen als hij weg is, en ze bootst zijn gebaren na, ze zet zich een bril op en valt op de knieën. Millemilledju. En ze slaan op hun billen lijk ze lachen moeten. Doe dat nog eens Elza. Een van de oudste broers is haast gekraakt.

Den avond nadien maken ze hem zat en spelen ze zijn broek uit. Ze jagen hem zoo op straat. Ze lachen. Hij schreit. Hij schrijft een brief dat hij zich zelfmoorden gaat. En als hij twee weken daarna voorbij moet, komen ze allemaal buiten en gieren van de pret. Ze maken het gebaar van iemand die zich ophangt, steken de tong ver uit en draaien met de oogen. Hij stapt en stapt, zijn onooglijk been komt op den grond en hij verdwijnt om zoo te zeggen van den aardbol. En almeteens is hij daar terug, hij schiet recht omhoog. En verdwijnt weer. Het is belachelijk, het is komisch, het is tragisch. Hij gaat naar huis en maakt zijn testament, wat hij bezit zal hij aan Annaken geven, want zijn ziel, zijn hart verlangt naar Anna. Zij ziet hem wel is waar niet geerne. Doch zij is goed, zij is een heilige, zij is een der goede krachten die op de booze overwinnen. Hij zet haar dus in zijn testament, maar hij bezit niets. Buiten een naald en een klosje garen.

En hij komt bij Anna terug. Dag Anna. Dag Germain. Het is een redelijke avond voor den tijd van het jaar. En Annaken zit buiten op de bank, tusschen de pastorij en hun eigen huizeken. Neven haar zit de nieuwe onderpastoor. De onderpastoor langt zijn hoed af voor Germain. Hij kijkt naar den nietszeggenden bril. Germain zegt onderdanig en beleefd: dag meneer de onderpastoor.

*
* *

De zon gaat op en de zon gaat onder. Weeral een dag die voorbij is, weeral een dag dicht bij dat wat Vincent Van Geem in zijn diepste verborgen gedachten begeert. Maar ook een dag dicht bij zijn dood. En de daagskens liggen zoo vertwijfelend angstig dicht neven elkander dat hij soms, als hij alleen is, het hart met schrik vasthoudt. Maar morgen begin ik toch te werken, morgen richt ik mij een studeerkamer in, zegt hij. Het is valavond en de oude pastoor zit in de keuken met Theo Kindermans rond de tafel. Er staat een

ontkurkte flesch. Vincent kijkt naar die twee zonder hen te zien. Hij ziet in gedachten het leege kamerken met den inktpot op de tafel. Hij legt er een tapijt op den grond, zet een glazen kast met boeken tegen den muur, hangt kaderkens en schilderijen, plaatst een stoofken. Het is er goed en gezellig. Het is er warm en heerlijk. Het is effenaf een droom om er te werken, te peinzen en te schrijven. De gedachten komen er vanzelf en zijn grootsch werk groeit uit tot een heerlijk diepdoordacht boek over God, het leven en den dood. In zijn gedachten. Alleen maar in zijn gedachten, want hij zit nog altijd in de lage keuken achter de stoof. En almeteens staat hij recht. Hij gaat beginnen, hij moet beginnen. Eu dus loopt hij de oude eiken trap op, en staat hij naar het kamerken te zien. Het is er kil en klam, het tocht en het regent door. De inktpot staat half uitgedroogd en bedekt met stof. Het is er triestig, hij weet het wel. Maar hij moet toch beginnen te werken. De zon gaat op en de zon gaat onder, enzoovoort. En straks is er geen Vincent Van Geem meer. Hij legt zijn papier open en zet zich. Hij steekt de oude, beroeste pen in den inktpot en wil schrijven. Halt. Waar zijn al zijn schoone rijke gedachten? Hij hoort beneden den ouden schralen Theo lachen. Hij ziet Germain Gholaerts op zich toekomen en meisjesachtig zeggen: dag meneer de onderpastoor. De bril flonkert. De weduwe Gholaerts staat aan de deur. Elza van de Lindekens gaat voorbij en kijkt hem bot aan. Hij zet glas in de ruiten van het kerkje, en als het er allemaal in staat, ziet hij dat er verschil in kleur is. De oude ruiten zijn licht geel, deze die hij er ingezet heeft, zijn wit. Hij zucht en strijkt het sluike haar weg van zijn voorhoofd.

En dan komen de gedachten. Hij schrijft, maar de inkt aan zijn pen is gedroogd, en hij doopt ze weer in den inktpot. Zet ze op papier, en vindt zijn gedachten niet meer terug. Hij zoekt zijn hersens af, vruchteloos. Het gedacht is weg, of liever, het is er nog, maar het is er een caricatuur van. Het is niet diep meer, niet schoon, niet waar of juist. De ziel is er uit en het doode lichaam is blijven liggen. Het is een lijk dat hij op papier brengt. De beroeste pen knarst, hangt seffens vol draadjes papier en maakt een vlek. Hij zucht; nogmaals. En er komt iets over hem gekropen, een pijn, een angst. De schrikkelijke foltering dat hij niet in staat is om dat groote werk tot een einde te brengen. Dat hij slechts een simpele onderpastoor is.

En zal blijven. Dat hij op Paddenhoek zit voor heel zijn leven, onbekend, onbemind. Eenzaam. Hij smijt de pen neer en gaat terug beneden. Ziet zijn boeken staan op de eiken plank en wil weer boven.

Ik zal mijn boeken naar boven dragen, peinst hij. Hij ziet dat er een boek weg is. Een klein onnoozel boek, dat absoluut geen zaken heeft met zijn andere boeken, maar waar hij van houdt lijkt ge van iets houden kunt dat eigenlijk geen belang heeft met uw groote droomen. Een roman die geschreven is door iemand die alles was behalve een pastoor. Hebt gij misschien een boek van mij gelezen? vraagt hij aan den pastoor. Ik? God, man, wat zou ik boeken lezen, ik heb andere dingen te doen. Hij staat op, de oude pastoor, en gaat naar een stoel. Hij grijpt dien vast bij een der pikkels, vlak tegen den grond, en steekt dien zóó omhoog. Ziet ge dat? Ik kan een vloerborstel vastnemen tusschen duim en wijsvinger vlak aan den kop van den steel en dien zóó omhoog steken. Ik kan een zak van honderd kilo alleen op mijn schouders smijten en er mee voortstappen. Maar boeken... En hij gaat naar de tafel, giet zijn druppel binnen en zegt: pfff... Theo Kindermans kijkt hem met bewonderende oogen aan, lijkt iemand die geen lichamelijke kracht bezit naar een bruut van een mensch zien kan. Doe dat nog eens met dien stoel, zegt hij, Mon van de Lindekens kan dat ook. De Lindekens, zegt de pastoor, zie, met dat volk zou ik mij eens willen meten, dat is volk naar mijn hart. Hij draagt op dit oogenblik zijn ruwen kop met de witte haren heel hoog. En Theo knikt: spijtig dat ze niet naar de kerk komen. En de pastoor beziet hem ineens verbaasd, alsof hij dat vergeten was. Achja, achja, hij is nog altijd de pastoor van Paddenhoek, en zij komen niet naar de kerk, die van de Lindekens. Hij knikt heel langzaam, hij begrijpt het weer.

's Anderendaags moet Vincent zijn droom weer laten liggen. Hij moet zijn preek uitwerken. Hij werkt er drie dagen aan. En in den nacht, als de regen trommelt tegen het venster, als de regendrup binnen valt op het houten vensterplankje, tik, tik, tik, dan ligt hij wakker, altijd maar schooner zinnen bedenkend, die hij in den nieuwen morgen weer vergeten is. Hoe was het ook weer: beminde christenen, beminde geloovigen... Hij strijkt het blonde haar terug en weet het niet meer. Dan is het Zondagmorgen. Hij komt op

den preekstoel: beminde geloovigen. En zijn schoone sierlijke zinnen uitsprekend, zoekend naar de woorden die van hart tot hart gaan, kijkt hij rond. Het kerkje is om zoo te zeggen leeg, om zoo te zeggen verlaten. Negen menschen, neen tien. De weduwe Gholaeerts zit er, die niet goed meer ziet, niet goed meer hoort, en dus niet weet wat de nieuwe onderpastoor zegt. Annaken Kindermans neven Germain Gholaeerts. Niemand van de Lindekens, verder kinderen die recht op hun stoelen staan met hun klompen vol modder en koemest. Hij weet ineens midden in zijn preek niet meer waar hij heen moet. Hij staart voor zich uit lijk in een donker gat. Hij wil zich vruchteloos zijn zinnen te binnen halen. Niets. Niets dan duisternis, niets dan een zwart hol. Hij staat daar en zwijgt. En de weduwe Gholaeerts die peinst dat het gedaan is, keert haar stoel om en staat recht. De kinderen keeren hun stoel om en laten hun klompen vallen. Hij ziet Anna verwonderd naar hem kijken. Hij slaat een kruis en gaat terug naar het altaar. En toch ziet hij anders niets dan Anna haar verwonderd kindergezicht. Heel den dag door ziet hij dat. Zelfs binst hij het geld telt uit de offerschaal, vijf en tachtig centiemen. Vijf en tachtig centiemen, zegt hij tegen den pastoor. En die knikt.

In den nanoen is er lof. Nog minder volk, drie kinderen, Anna, en de weduwe Gholaeerts die meer in de kerk dan in haar winkelken is. In haar winkelken kan men haar bestelen, bedriegen, dood maken. In de kerk niet. Vincent Van Geem gaat het kerksken door, Anna zit daar nog op den laatsten stoel. Ze gaan samen buiten, ze kijken naar den vloer die weeral smerig is, vuiler dan hij ooit geweest is. Hij draagt haar dik kerkboek. Kan ik u vanavond eens bezoeken, vraagt hij. Juist als er weer eene van de Lindekens voorbijkomt, ze rijdt met een zwaren kruiwagen. Het is hun Bertha nu, hun felste. De kruiwagen schokt over het kasseiken, heel haar fel lijf schokt mee. En ze beziet niemand. Anna kijkt op naar Vincent. Ze is verwonderd over zijn vraag. Waarom, vraagt ze. En er komt weer iets van een te laten glimlach over zijn vlak eenzaam gezicht. Ach ja, waarom? Soms zoudt ge droomen dat uw leven heel anders verloopt, dan het tot nu toe geweest is. Ge wordt geen priester maar zijt jong en komt op Paddenhoek. Ge ziet Anna Kindermans en trouwt er mee. Het leven is effen en schoon lijk een klare beek.

En ge speelt 's avonds met uw kind, zonder u suf te peinzen, zonder weerhaken in uw ziel te slaan. Doch Vincent Van Geem zegt zoo- iets niet. Hij peinst het zelfs niet. Het zit heel diep, diep in hem, on- uitgesproken, onuitgedacht. Het is er, maar het komt niet tot aan de oppervlakte van het besef. Ja waarom, zegt hij tegen Anna, met dien droeven glimlach rond den mond.

En 's avonds gaat hij langs het huizeken weg, tusschen de fruit- boomen. Anna staat in de deur. Ze leunt tegen den deurpost en is precies heel erg vermoeid. Licht er nu een last op haar? Want Ger- main Gholaerts schrijft in zijn gedachten romans waar het goede overwint op de laatste bladzijde. Doch Anna vraagt zich af of het tegendeel niet waar zou kunnen zijn. Het duister is ook een macht. Het nijpt u, het dwingt u. Haar vader zit binnen met een boek op de knieën. Hij hoort Anna praten aan de deur. Hij weet niet tegen wien, maar toch een mansmensch. Zeker weer Germain. Waarom blijven uw kinderen toch geen kinderen? Kom binnen, hoort hij Anna zeggen. Hij trekt zijn voeten van de stoof en slaat het boek toe. De onderpastoor komt binnen. Zóó, het is die! En hij ver- schiet er wat van. De onderpastoor kijkt naar het boek waar een couvert rond is van gazetpapier. De stilte weegt lijk een steen. De stilte bouwt rap een muur tusschen die drie menschen. En Anna klapt en klapt met haar teer stemmeken om die ondraaglijke stil- te te breken. Wat leest ge daar Theo? Och, een boekskén uit de ka- tholieke volksbibliotheek. En hij wil het weg leggen. Hij is zoo on- handig dat het versleten gazetpapier scheurt en het boek op den grond valt. Het ligt daar met den titel naar Vincent. Het is het ver- miste boek van den onderpastoor. Zes oogen die er naar kijken. Verbazing, schaamte, doffe woede. En spijt, wroeging. En iemand begint te praten, alle drie beginnen ze tegelijk over iets, over alles, maar niet over het boek. En Theo Kindermans gaat eens naar de koer. Op de koer overvalt hem zulke onnoemlijke schaamte dat hij voor geen geld van de wereld terug durft binnen komen. Hij sluipt weg naar de pastorijs. Hij kijkt er met bewondering naar de krach- toeren van den pastoor. Kunt gij een stekjesdoosken dwars in den palm van uw hand stuk nippen? Neen, dat kan Theo niet. De pas- toor doet het. Krak krak. Het doosken is nog een hoopken spaan- ders. Heere God toch, zulke kracht, zegt Theo.